

pretepati zaradi otroka in prisiljene poroke. Izmed vseh povestic človeka najbolj zgrabi ta, ki se lahko označi za pristen biser pripovedne umetnosti.

Slike očitujejo vkljub nekaterim snovnim netočnostim izdatno izrazno mnogovrstnost Srebrničeve črno-bele umetnosti. Izmed šestih lesorezov je najdognanejši in najsamostojnejši naslovni, ki pripovedovano snov pretresljivo podčrta in poglobi.

Knjiga je izšla v 9. seriji „Luči“ obenem s knjigama: *Jakub Kolas „Mladi hrast in druge povesti“* v Drenovem prevodu iz beloruščine ter „*Poljudno-znanstveni zbornik IX.*“ z zanimivimi Drenovimi, Bevkovimi in Šlibarjevimi prispevki.

Andrej Budal.

Dr. Andrej Gosar: *Reforma društva. Sociološki i ekonomski osnovi.* Beograd. 1933. Izdavačka knjižarnica Gece Kona. 372 str.

Avtor svojih izvajanj ne pričinja z Adamom, marveč se po krajšem uvodu o nujnosti reforme takoj loteva kritike dveh glavnih reformnih programov, marksističnega in krščansko-socialnega, ker meni, da kritika še najprej privede na pot pravega spoznanja.

Krščansko-socialno gibanje se je med Slovenci izza Krekove dobe široko razmahnilo, miselno in čuvstveno ukoreninilo ter je prišlo do izraza ne samo v mnogih strokovnih knjigah, marveč je ideološko zavladelo tudi v precejšnjem delu našega leposlovja. Zavoljo tega ne bo odveč, če opozorim na glavne točke Gosarjeve kritike običajnega krščanskega socializma in na njegove lastne revizionistične misli.

Krščanski socializem, tako ugotavlja avtor, se razlikuje od drugih reformnih socialnih gibanj po načelnih nazorih o gospodarskem življenju in o njegovem končnem (metafizičnem) smislu, ujema se pa z marksizmom in liberalizmom v teoretičnem pojmovanju osnovnih ekonomskih pojavov. To velja zlasti glede osnovne teorije o vrednosti proizvedenih gospodarskih dobrin ter glede teorije o činiteljih proizvodnje in pripisovanju vrednosti posameznim produkcijskim činiteljem. Kakor marksisti zamenjavajo tudi krščanski socialci gospodarjenje s proizvodanjem ter ločijo vse premalo med zasebnogospodarskimi in narodnogospodarskimi vidiki. (Prim. Terseglavova izvajanja v Času, XXVII/1, str. 3.) S čisto neplodno teorijo o objektivni vrednosti so zamašili vir realnega poznanja osnovnih gospodarskih pojavov. Izhajajoč iz aksioma, da mora proizvodnja prvenstveno služiti zadovoljevanju ljudskih potreb in šele potem tudi morebitnemu doseganju zasebnih dobičkov, tratijo energije s kritiko in z obsojanjem profitarstva; namesto da bi priznali, da je kardinalno gonilo gospodarjenja težnja po čim višjem denarnem donosu in da so proizvedene gospodarske dobrine vredne le toliko, kolikor kaže njih tržna cena, se s svojimi pogrešenimi ekonomskimi nazori izgublajo v labirintu nerazrešljivih teoretičnih ugank in ne morejo rešiti niti najvažnejših dnevnih gospodarskih vprašanj, n. pr. o plačilu za odvisno delo, o brezdelnih dohodkih, o pravicah svojine i. dr. Oni sodobnih ekonomskih vprašanj sploh še niso nikdar dobro razumeli in si zato tudi niso znali pravilno zastaviti vprašanja. Marksovi rešitvi, t. j. revolucionarni odpravi zasebne svojine na proizvodjalnih sredstvih, niso mogli slediti že iz načelnih, svetozornih razlogov, narobe, še prav posebej poudarjajo važnost zasebne svojine. V tej zagati presuvajo gospodarske probleme na področje morale, na katerem se pa že celó ne dajo rešiti. Skratka: kljub obilnemu trudu krščanski

socializem do danes ni mogel ustvariti samosvojega družbeno-ekonomskega sistema, ki bi se mogel uspešno meriti z marksističnim.

Ta položaj krščanskega socializma se ni izpremenil niti po okrožnici „Quadragesimo anno“ (1931). Po Gosarjevem mnenju ni naloga papežev, da usmerjajo ekonomsko-politične pravce krščansko-socialnemu gibanju; njih navodila imajo marveč pred vsem drugim namen, da krščansko-socialni pokret uredi dosledno po filozofskih in etičnih načelih krščanstva. — Mislím, da je Gosarjevo mnenje v dogmatičnem oziru pravilno, toda v praksi vidimo vse polno dvomov. To dokazujejo že obilna nesoglasja, ki nanje naletimo v komentarjih, razpravah in razlagah okrožnic, ki so jih izdali v zadnjih letih. Razlike med moralno (etično) in gospodarsko stranjo se vidijo, če gremo po katoliških naukih stvari do jedra, in concreto pogostoma kaj gradualne razlike. Ker ima po katoliških načelih etična dolžnost zmerom prednost, bi se včasí morali čisto gospodarski interesi vdati. Kakor pravi A. Ušeničnik (v „Času“, XXVII/7, 8, str. 289.), je papež Pij XI. avtoritativno kot zmotno zavrnil mnenje, da bi bilo le človeško delo vir vse vrednosti, in je zavrnil marksizem tudi kot ekonomski nazor. Z etičnim vprašanjem je torej avtoritativno odločeno vsaj delno tudi in *oeconomicis*. S tem se strinja tudi Terseglavovo mnenje, da izpodbuja okrožnica „Quadragesimo anno“ krščanske socialiste k razmišljanju o praktični realizaciji gospodarskega reda, ki bi ustrezal papeževi zasnovi. Kakor kaže, je stvar in praksi še vsekako sporna.

Kar se tiče sociologičnih osnov, je po Gosarju marksistično pojmovanje preveč mehanično, krščansko-socialno pa preveč simplistično. Sicer je prav, da se krščanski socializem drži starega organskega pojmovanja družbe; njegova ideja stanovskega solidarizma je dobra. Toda tak program, ki hoče biti vsem enako pravičen, ne ustreza več sam zase potrebam modernega časa in ne nudi dovolj nosne podlage za družbeno reformo. To stališče je vse preveč defenzivne narave, zapira poglede na realno socialno dogajanje ter ovira pravilno preceno borbe med socialnimi razredi in stanovi. S temi idejami zlasti ni mogoče reševati aktualnih vprašanj delavstva. Ker krščanski socialci v tem pogledu niso šli korak dalje, se kljub vsem zaslugam za delavstvo niso mogli uspešno meriti z marksisti; medtem ko krščanski socialci načeloma ne pripuščajo razredne borbe, so marksisti razredno borbo še prav posebej naglasili ter tako pritegnili nase glavne mase delavstva, ki so to borbo dejanski občutili.

Po tej kritiki razvija avtor na nekoliko prepričlih pet in tridesetih straneh lastne nazore o sociologičnih osnovah družbene reforme približno takole:

Glavni osnovi ste: občestveni značaj socialnega življenja, oziroma občestveno pojmovanje družbe, in stanovska solidarnost. Občestvo je v opreki z združbo, ki služi doseganju določenih konkretnih ciljev, tisti drugi (krajni) tip socialnih skupin, ki nastajajo naravno, se snujejo dobrovoljno, ki njih člani med seboj načeloma sicer niso enakopravni in ki vlada v njih med člani neka notranja, hotena medsebojna navezanost, neka organična soadržnost, vzajemnost. Med obema tipoma je polno prehodov, na značaj vseh pa močno vpliva vnanja organizacija. — Stanovsko solidarnost pojmuje Gosar kot zavedno sodelovanje in medsebojno dopolnjevanje stanov, pri čemer vrši vsak stan in vsak posameznik svojo specialno družbeno funkcijo.

V nadaljnjem zastopa pisatelj mnenje, da se more družbena reforma posrečiti samo, ako se sprovaja na teh dveh osnovah, t. j. ako v socialnih

odnosih prevlada občestvena miselnost, ki vzdržuje skladnost med individualnimi in družbenimi interesi, in ako postane čut stanovskega solidarizma življenjsko načelo posamnika kakor družbe kot organizirane celote. V ljudeh je treba torej poprej vzbuditi elementarno zavest in moralno moč, da bo vsakdo v stanovski vzajemnosti izpolnjeval že iz lastne pobude vse socialne dolžnosti, ki so mu v odrejenem stanu ali poklicu organski odmerjene. Takšnemu prerodu stoji danes na poti obča nagibnost k umetnemu tvorjenju zgolj interesnih organizacij, pa ta pojav je le prehodan.

Socialne razmere pojmuje Gosar kot interesne zajednice ne glede na notranje vezi. Po recenzentovem mnenju bi bila to bolj statistična kategorija kakor skupinska socialna tvorina, ki smo jo vajeni imenovati socialni razred. Socialno razredno borbo priznava, jo obsoja, opozarja na njeno družborazdorno učinkovanje, dopušča jo pa kot prehodno taktično sredstvo. Prav tako dopušča razredno diktaturo za krajni primer, če se ovire proti reformi drugače nikakor ne dajo odpraviti. Brez socialne borbe pa kljub temu ne more biti napredka; vendar ne sme biti razredna, marveč le tehnično sredstvo, ki ga uporablja težnja po pravični reformi; reformni pokret mora to borbo organizirati.

Te dve sociologični osnovi bi smatral recenzent rajši za končno stanje reforme in bi iskal predhodne osnove prej v pripravnih kompleksih raznih vnanjih družbotvornih činiteljev, tradicionalno in podzavestno utrjenih združujočih moči in socialno determinujočih položajev, ki morejo zaželeno stanje polagoma ustvariti in trajno vzdržati. Ako naj reformirana družba ne temelji zgolj na vnanjih vezeh juridične organizacije, je treba občestveno pojmovanje družbe in čut stanovske solidarnosti načrtno pripravljati z večjim naravnavanjem navedenih združujočih činiteljev. Kako, to je kajpak ob sedanjem stanju sociologije dosti sporna zadeva.

Zdi se tudi, da se vdaja avtor v tem delu svoje knjige prevelikemu optimizmu. Podobno kakor Tönnies, čigar prekomerno slavljeno sociologični izum je ugotovitev občestvenega in združbenega značaja socialnih zajednic. Ker je ta ločitev, ki je dosti starejša kakor Tönniesovi spisi, krščansko-socialnemu mišljenskemu svetu idejno sorodna, se je je oprijel tudi Pesch in drugi za njim. Tönniesu bi sploh rajši prištel k socialnim filozofom kakor k sociologom; kolikor morem presoditi, za raziskovanje in razumevanje konkretnih sociologičnih pojavov njegove teorije nimajo velike spoznavne vrednosti in njegovi razlogi bolj slabo mero dokazne moči.

Podobno kakor recenzent bo gotovo marsikateri bralec želel, da bi avtor bolj podrobno pojasnil, kako si zamišlja podobno stanovsko organizirane družbe; propovednikov takšne družbene organizacije je danes več, vsem pa tonejo njeni vnanji obrisi preveč v obilici abstraktnih nejasnih pojmov in v opisih, ki se v njih izraža bolj neko mesijansko pričakovanje kakor znanstveno utemeljeno prepričanje. Sicer pa v tem pogledu med pisatelji ni nikakšne enotnosti in je ne more biti, ker pojmuje „stan“ vsakdo nekoliko po svoje in daje temu pojmu, ki je že tako dosti zabrisan, malo drugačno vsebino. Recenzent bi tudi ne smatral današnje stanovske zavesti, kolikor je je v posameznih poklicih še kaj, za klice nove družbene organizacije, marveč za residue iz prejšnjih dob. Kakor kaže zgodovina socialnega in gospodarskega ustroja srednjeveških stoletij, se družbotvorna moč stanovskega solidarizma vse preveč precenjuje.

V podrobno analizo socialnega življenja se avtor ne spušča, ker bi bilo to za konkretni njegov namen odveč in ker smatra tudi on sociologična dognanja, ki na njih gradi, za provizorična, dokler družbene vede ne podajo pripravnih rezultatov. Tudi ne podaja podrobnega gospodarskega programa, ki naj se po njem reforma pripravlja in izvede; ekonomske konkretnosti, pravi, se morajo podati iz krajevnih in časovnih razmer, reforma naj se izvaja postopno in ob skrbnem uvaževanju načel tržnega mehanizma. Po Gosarjevi zamisli so začetne ekonomske osnove reforme iste, ki je na njih zgrajen sedanji gospodarski red, to je ravnopravnosti, svobodna izbira dela, svoboda potrošnje in zasebna svojina. Za reformo pa je treba to svobodo polagoma omejevati tako, da zadovoljuje vse zasebno gospodarsko prizadevanje, ki se vrši po pravilih tržne izmene in ki služi osebni težnji po čim višjem denarnem donosu, tudi vse družbene potrebe in interese. To je jedro družbene reforme. Meje, ki naj do nje gre okrnjevanje gospodarske svobode, zdaj ni mogoče določiti, more pa priti do popolne negacije svobodnega poedinčevega razpolaganja na gospodarskem področju. Ekonomske osnove takega reda bi pa ne bile več osnove sedanje socialnosti.

Filozofskih (svetozornih) osnov avtor v tej knjigi ne razbira, obravnava jih pa v razširjeni slovenski izdaji, ki je v mesecu oktobru izšla.

V tej miselno bogati knjigi, ki odpira daljne poglede na socialne alternative in vpoglede v zavozlanost gospodarskih vprašanj, ki jih bo morala reforma ovladati, bo našel marsikaj zanimivega in poučnega tudi čitatelj, ki se s programom krščanskega socializma ne strinja. *A. Ogris.*

Peter Lippert S. J.: *Od duše do duše*. Pisma dobrim ljudem. Prevedla Dora Vodnik, založila Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani leta 1931. Str. 228.

Veliko zaupanje vernikov, nemških katolikov, in slava njegovih spisov sta napotila jezuita Lipperta, da je objavil svoja pisma v knjigi. Potreben je bil duhovni vodnik, kajti tudi najvernejšim izmed kristjanov je doba velike vojne in nizkotnega premirja zaostri la staro vprašanje: Kaj je popolno krščanstvo? Kje leže nove, še ne obrabljene možnosti? Torej vprašanje: Kaj obče je krščanstvo? (Str. 14.)

Avtor je daleč od tega, da bi postavljaj kaj novega. Nov je le — morda — način voditeljstva. — „Kakor Vam sme povedati le tisto, kar mu Bog povedati dovoli, tako se iz vse njegove modrosti končno smete naučiti le enega, da je Bog vse, v vsem in nad vsem. . . pot človeka k Bogu se v njenem(?)¹ najbolj strmem delu imenuje samota.“ (Str. 12.) — „Hominem non habeo, to je sedaj krik Vašega hrepenenja; tega hrepenenja Vas more odrešiti Vaš od Boga nekaj prestati, dokler niste trpeli za človeka, trpeli za vse ljudi.“ — krikom in obupnim klicem *po Bogu*.“ — „Ne, Vi še ne veste, kaj se pravi za Boga nekaj prenesti, dokler niste trpeli za človeka, trpeli za vse ljudi.“ — Tako se loteva Lippert socialnosti v religiji in potem v 30 pismih razlaga vernim njih same in njihove naloge, ki so jim dane z milostjo, da imajo Boga, čeprav sami često o vsem ali o delih tega dvomijo.

Upravičen je govoriti o nepokoju duš. Le tedaj pa tedaj se ob malih citatih iz prejetih pisem zazdi, da so ti ljudje izjeme, nekakšni verski histe-

¹ Moja opazka. — I. G.